

~ ๑ ~

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก

ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๑

สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎก ฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๑
สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปุณณาสกคัมภีร์

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๑ คือ สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค เป็นทางแห่งปัญญาแตกฉาน พระสารีบุตรมหาเถระ กล่าวอธิบายข้อธรรมที่ลึกซึ้งต่าง ๆ เช่น เรื่องญาณ ทิฐิ อานาปาน เป็นต้น อย่างพิสดาร มี ๓ วรรค ดังนี้

๑) มหาวรรค ประกอบด้วย ๑๐ กถา คือ ๑. ญาณกถา ๒. ทิฐิกถา ๓. อานาปานกถา ๔. อินทริยิกถา ๕. วิโมกขกถา ๖. คติกถา ๗. กรรมกถา ๘. วิปัสสากถา ๙. มรรคกถา ๑๐. มัชฌิมาปัฏฐกถา

๒) ยุคันทวารค ประกอบด้วย ๑๐ กถา คือ ๑. ยุคันทกถา ๒. สัจจกถา ๓. โพชฌงคกถา ๔. เมตตากถา ๕. วิราคกถา ๖. ปฏิสัมภิทาณกถา ๗. ธรรมจักรกถา ๘. โลกุตรกถา ๙. พลกถา ๑๐. สุนยิกถา

๓) ปัญญาบรรค ประกอบด้วย ๑๐ กถา คือ ๑. มหาปัญญาณกถา ๒. อิทธิกถา ๓. อภิสมยิกถา ๔. วิเวกกถา ๕. จริยากถา ๖. ปาฏิหาริยิกถา ๗. สมศีลิกถา ๘. สติปัญญาณกถา ๙. วิปัสสนากถา ๑๐. มาติกากถา

คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำนี้ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาความหมาย ในการแปลคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลบาลีซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือจึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ อุทัยพพญาณ	๕
๒ มิจฉาทิฏฐินิทเทศ	๗
๓ อัจฉาทิฏฐินิทเทศ	๑๑
๔ เมตตากถา	๑๕
๕ รัมมจักกัปปวัตตนวาร	๒๓

บทที่ ๑

อุทัพพญาณ

บทนี้ กล่าวถึงอุทัพพญาณ คือ ญาณหยั่งรู้ความเป็นไปด้วยอำนาจการพิจารณาความเกิดและดับแห่งสังขารทั้งหลาย มี ๒ อย่าง คือ ญาณอย่างอ่อน (ตรุณ) และญาณอย่างแก่ (พลว) หรือเรียกชื่อเต็มว่า อุทัพพยานุปัสสนาญาณ หมายถึง ญาณตามเห็นความเกิดและความดับแห่งนามรูป เห็นพลวอุทัพพญาณหรืออุทัพพญาณอย่างแก่ จัดว่าจิตเริ่มเข้าสู่วิปัสสนาญาณที่แท้จริง

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๖. อุทัพพญาณนิเทศโส

๔๙. ถ้า ปจฺจุปปนฺนํ ธมฺมานํ วิปริณามานุปัสสเน ปญฺญา อุทัพพยานุปัสสเน ญาณํ? ชาตํ รูปํ ปจฺจุปปนํ ตสฺส นิพพตฺติลกฺขณํ อุทโย วิปริณามลกฺขณํ วโย อนุปัสสนา ญาณํ. ชาตา เวทนาฯเปฯ ชาตา สณฺญา... ชาตา สงฺขารา... ชาตํ วิญฺญาณํ... ชาตํ จกฺขุฯเปฯ ชาโต ภาโว ปจฺจุปปนโน ตสฺส นิพพตฺติลกฺขณํ อุทโย วิปริณามลกฺขณํ วโย อนุปัสสนา ญาณํ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๖. อุทัพพญาณ

– การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งความหยั่งรู้ในความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป/

๔๙. ถ้า – เป็นอย่างไร/ ปจฺจุปปนฺนํ – ที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ ธมฺมานํ – แห่งธรรมทั้งหลาย/ วิปริณามานุปัสสเน – ในการตามเห็นซึ่งความน้อมไปโดยรอบโดยอาการต่าง ๆ/ ปญฺญา – ปัญญา/ อุทัพพยานุปัสสเน – ในการตามเห็นซึ่งความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป/ ญาณํ? – ชื่อว่าความหยั่งรู้?/

ชาตํ – ที่เกิดแล้ว/ รูปํ – รูป/ ปจฺจุปปนํ – ที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ ตสฺส – นั้น/ [รูปสฺส – แห่งรูป]/ นิพพตฺติลกฺขณํ – ลักษณะแห่งความบังเกิด/ อุทโย – ชื่อว่าความเกิดขึ้น/ วิปริณามลกฺขณํ – ลักษณะแห่งความน้อมไปโดยรอบโดยอาการต่าง ๆ/ วโย – ชื่อว่าความเสื่อมไป/ อนุปัสสนา – การตามเห็น/ ญาณํ. – ชื่อว่าความหยั่งรู้/

ชาตา – เกิดแล้ว/ เวทนาฯเปฯ – เวทนา ฯลฯ/ ชาตา – ที่เกิดแล้ว/ สณฺญาฯเปฯ – สัญญา ฯลฯ/ ชาตา – ที่เกิดแล้ว/ สงฺขาราฯเปฯ – สังขารทั้งหลาย ฯลฯ/ ชาตํ – ที่เกิดแล้ว/ วิญฺญาณฯเปฯ – ความรู้แจ้ง ฯลฯ/ ชาตํ – ที่เกิดแล้ว/ จกฺขุฯเปฯ – ดวงตา ฯลฯ/ ชาโต – ที่เกิดแล้ว/ ภาโว – ภาวะ/ ปจฺจุปปนโน – ที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ ตสฺส – นั้น/ [ภาวสฺส – แห่งภาวะ]/ นิพพตฺติลกฺขณํ – ลักษณะแห่งความบังเกิด/ อุทโย – ชื่อว่าความเกิดขึ้น/ วิปริณามลกฺขณํ – ลักษณะแห่งความน้อมไปโดยรอบโดยอาการต่าง ๆ/ วโย – ชื่อว่าความเสื่อมไป/ อนุปัสสนา – การตามเห็น/ ญาณํ. – ชื่อว่าความหยั่งรู้/

๓. การแปลโดยความ

อุทฺทปฺพญาณ^๑

[๔๙] ปัญญาในการพิจารณาเห็นความแปรผันแห่งธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจุบัน ชื่อว่าอุทฺทปฺพญาณุสสนาญาณ เป็นอย่างไร

คือ รูปที่เกิดขึ้นเป็นปัจจุบัน ลักษณะความบังเกิดแห่งรูปนั้น ชื่อว่าความเกิดขึ้น ลักษณะความแปรผันไป (แห่งรูปนั้น) ชื่อว่าความเสื่อม ปัญญาที่พิจารณาเห็นดังนี้ ชื่อว่าอนุสสนาญาณ เวทนาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ สัญญาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ สังขารที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ วิญญูญาณ ที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ จักขุที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ ภาพที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นปัจจุบัน ลักษณะความบังเกิดแห่งภพนั้น ชื่อว่าความเกิดขึ้น ลักษณะความแปรผันไป (แห่งภพนั้น) ชื่อว่าความเสื่อม ปัญญาที่พิจารณาเห็นดังนี้ ชื่อว่าอนุสสนาญาณ

๔. สรุป

อุทฺทปฺพญาณุสสนาญาณ คือ ปัญญาหยั่งรู้การพิจารณาเห็นความแปรผันแห่งธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจุบัน ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูญาณที่เกิดขึ้นแล้วเป็นปัจจุบัน ปัญญาที่เห็นนามรูปที่เกิดขึ้นหรือมีอาการใหม่ในปัจจุบันขณะนั้นว่าเป็นอุทฺทะ และเห็นความปรวนแปรกำลังดับลง ลึกลงไป แดกดับไป เป็นนยะ

ลักษณะความบังเกิดแห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูญาณ ชื่อว่าความเกิดขึ้น

ลักษณะความแปรผันไปแห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูญาณ ชื่อว่าความเสื่อม

ปัญญาที่พิจารณาเห็นเช่นนั้น ชื่อว่า อนุสสนาญาณ

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

ประโยชน์ที่ได้จากการมีปัญญาหยั่งรู้การพิจารณาเห็นความแปรผันแห่งธรรมทั้งหลาย

- การปล่อยวาง : เมื่อเข้าใจถึงความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ จะช่วยให้เราสามารถปล่อยวางจากความยึดติดและความคาดหวังที่ไม่สมจริง ทำให้จิตใจสงบสุขมากขึ้น

- การมีสติ : การพิจารณาความแปรผันแห่งธรรมช่วยให้มีสติในการดำเนินชีวิต เราจะสามารถมองเห็นเหตุและผลของสถานการณ์ต่าง ๆ และตอบสนองอย่างเหมาะสม

- การลดความทุกข์ : ความเข้าใจในความแปรผันจะช่วยให้เรายอมรับความเปลี่ยนแปลงและเผชิญหน้ากับความทุกข์ได้ดีขึ้น โดยไม่ยึดติดกับสิ่งที่อยู่ตรงหน้า

- การเข้าใจชีวิต : การเห็นความไม่เที่ยงทำให้เราเข้าใจถึงวงจรของชีวิต และช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างมีจุดมุ่งหมายมากขึ้น

^๑ ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๙/๗๗.

บทที่ ๒

มิจฉาทิฏฐินิเทศ

แสดงมิจฉาทิฏฐิ

บทนี้ กล่าวถึงมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและการดำรงชีวิต มิจฉาทิฏฐิถือเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เกิดทางเดินที่ไม่ถูกต้อง นำไปสู่การกระทำที่ไม่ถูกต้องตามหลักกรรม การมิจฉาทิฏฐิอยู่ในจิตใจ จะทำให้บุคคลนั้นมองโลกในแง่ที่ผิด พาลไปสู่อาการที่หลงผิดในการกระทำต่าง ๆ หนึ่งในความเห็นผิดที่สำคัญคือ การเชื่อว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล ผลจากความเชื่อเช่นนี้เป็นเหตุให้ไม่ทำบุญ นับเป็นความเห็นผิดอย่างยิ่ง

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๓. มิจฉาทิฏฐินิเทศโส

๑๓๖. มิจฉาทิฏฐิยา กตเมहि ทสหากาเรहि อภินิเวโส โหติ? “นตถิ ทินน”นติ วตถุ . เอวว่าโท มิจฉาภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ. ทิฏฐิ น วตถุ วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยถจ วตถุ อयํ ปฐมา มิจฉาวตถุกา มิจฉาทิฏฐิ. มิจฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปตติยาเปฯ อิมานิ สลยโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. “นตถิ ยิฏฐ”นติ วตถุฯเปฯ “นตถิ หุต”นติ วตถุ... “นตถิ สุกตทุกกฏานํ กมมานํ ผลํ วิปาโก”ติ วตถุ... “นตถิ อयํ โลโก”ติ วตถุ... “นตถิ ปโร โลโก”ติ วตถุ... “นตถิ มาตา”ติ วตถุ... “นตถิ ปิตา”ติ วตถุ... “นตถิ สตตะ อปปาติกา”ติ วตถุ... “นตถิ โลเก สมณพราหมณา สมมคคตา สมมาปฏิปนฺนา ये อิมญจ โลกํ ปเรญจ โลกํ สยํ อภิญญา สจจิกตฺวา เปเวเทนฺติ”ติ วตถุ. เอวว่าโท มิจฉาภินิเวสปรามาโส ทิฏฐิ. ทิฏฐิ น วตถุ วตถุ น ทิฏฐิ. อญญา ทิฏฐิ อญญํ วตถุ. ยา จ ทิฏฐิ ยถจ วตถุ อयํ ทสมา มิจฉาวตถุกา มิจฉาทิฏฐิ. มิจฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปตติยาเปฯ มิจฉาทิฏฐิกสส ปุริสบุคคลสส ทเวว คติยาเปฯ อิมานิ สลยโณชนานิ น จ ทิฏฐิโย. มิจฉาทิฏฐิยา อิเมहि ทสหากาเรहि อภินิเวโส โหติ.

มิจฉาทิฏฐินิเทศโส ตติโย.

๒. การแปลคำต่อคำ

๓. มิจฉาทิฏฐินิทเทโส – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งความเห็นผิด/

๑๓๖. มิจฉาทิฏฐิยา – แห่งความเห็นผิด/ กตเมหิ – คือ อะไรบ้าง/ ทสหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย ๑๐ ประการ/ อภินิเวโส – ความยึดมั่นลงเฉพาะ/ โหติ? – ย่อมมี?/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ [ทานํ – วัตถุที่ควรให้]/ ทินฺน”นตฺถิ – ที่ให้แล้ว” ดังนี้/ วตฺถุ – ซึ่งวัตถุ/ เอวํวาโ – เป็นผู้มีความเห็น/ มิจฉาภินิเวสปรามาโส – คือ การถูกต้องโดยรอบแห่งความยึดมั่นลงเฉพาะผิด/ ทิฏฐิ. – ความเห็น/

ทิฏฐิ – ความเห็น/ น วตฺถุ – เป็นธรรมที่มีใช้วัตถุ/ วตฺถุ – วัตถุ/ น ทิฏฐิ. – เป็นธรรมที่มีใช้ความเห็น/ อญฺญา – เป็นอย่างอื่น/ ทิฏฐิ – ความเห็น/ อญฺญ – เป็นอย่างอื่น/ วตฺถุ. – วัตถุ/

อํยํ – นี้/ [ทิฏฐิ – ความเห็น]/ ปฐมา – ที่ ๑/ มิจฉาวตฺถูกา – ที่มีความผิดเป็นที่ตั้ง/ มิจฉาทิฏฐิ. – ชื่อว่าเป็นความเห็นผิด/

มิจฉาทิฏฐิ – เป็นความเห็นผิด/ ทิฏฐิวิปตฺติยาเป – เป็นความวิบัติแห่งความเห็น ฯลฯ/ อิมานิ – เหล่านี้/ สลฺโลชนานิ – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมทั้งหลาย/ น จ – หามิได้ ด้วย/ ทิฏฐิโย. – ความเห็นทั้งหลาย/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ อญฺญ”นตฺถิ – การเช่นสรวง/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ หุต”นตฺถิ – การบวงสรวง”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ สุกตทุกกฏานํ – ทั้งที่กระทำดีแล้วทั้งที่กระทำชั่วแล้ว/ กมฺมานํ – แห่งกรรมทั้งหลาย/ ผลํ – ผล/ วิปาโก”ติ – ความเผด็จผล”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ อํยํ – นี้/ โลโก”ติ – โลก”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ ปโร – ที่เป็นเบื้องหน้า/ โลโก”ติ – โลก”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ มาตา”ติ – มารดา”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ ปิตา”ติ – บิดา”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ สตฺตา – สัตว์ทั้งหลาย/ โอปปาติกา”ติ – ผู้ผุดเกิดขึ้น”ดังนี้/ วตฺถุยาเป – ซึ่งวัตถุ ฯลฯ/

“นตฺถิ – ย่อมไม่มี/ โลเก – ในโลก/ สมณพราหมณา – สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ สมมคฺคตา – ผู้ดำเนินไปแล้วโดยชอบ/

สมมาปฏิบัติปณฺนา – ผู้ปฏิบัติชอบแล้ว/ เย – เหล่าใด/ [สมณพราหมณา – สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย]/ อิมญจ – นี้ ด้วย/ โลกํ – ซึ่งโลก/ ปรมญจ – ที่เป็นเบื้องหน้า ด้วย/ โลกํ – ซึ่งโลก/ สยํ – ด้วยตนเอง/ อภินิเวโส – ด้วยความรู้อย่าง/ สจฺจิกตฺวา – กระทำให้แจ้งแล้ว/ ปเวเทนตี”ติ – ย่อมให้รู้ทั่ว”ดังนี้/ วตฺถุ – ซึ่งวัตถุ/ เอวํวาโ – เป็นผู้มีความเห็น/ มิจฉาภินิเวสปรามาโส – คือ การถูกต้องโดยรอบแห่งความยึดมั่นลงเฉพาะผิด/ ทิฏฐิ. – ความเห็น/

ทฤษฎี – ความเห็น/ **น วัตถุ** – เป็นธรรมที่มีใช้วัตถุ/ **วัตถุ** – วัตถุ/ **น ทฤษฎี** – เป็นธรรมที่มีใช้ความเห็น/ **อณฺญา**
– เป็นอย่างอื่น/ **ทฤษฎี** – ความเห็น/ **อณฺญ** – เป็นอย่างอื่น/ **วัตถุ** – วัตถุ/

อัย – นี้/ [**ทฤษฎี** – ความเห็น]/ **ทสมา** – ที่ ๑๐/ **มิจฉาวตถก**า – ที่มีความผิดเป็นที่ตั้ง/ **มิจฉาทฤษฎี** – ชื่อว่า
เป็นความเห็นผิด/

มิจฉาทฤษฎี – เป็นความเห็นผิด/ **ทฤษฎีวิปตติยา** – เป็นความวิบัติแห่งความเห็น ฯลฯ/ **มิจฉาทฤษฎีกส** – ผู้มี
ความเห็นผิด/ **ปฐิสบุคคลส** – ของบุรุษบุคคล/ **ทเว** – ๒ ประการเท่านั้น/ **คติโยยา** – ภูมิเป็นที่ไปทั้งหลาย ฯลฯ/
อิมานิ – เหล่านี้/ **สญฺญชานานิ** – กิเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมทั้งหลาย/ **น จ** – หามิได้ ด้วย/ **ทฤษฎีโย** –
ความเห็นทั้งหลาย/

มิจฉาทฤษฎียา – แห่งความเห็นผิด/ **อิม** – เหล่านี้/ **ทสหากาเร** – ด้วยอาการทั้งหลาย ๑๐ ประการ/ **อภิ**
นิเวโส – ความยึดมั่นลงเฉพาะ/ **โหติ** – ย่อมมี/

๓. การแปลโดยความ

มิจฉาทฤษฎีนิเทศ^๒

แสดงมิจฉาทฤษฎี

[๑๓๖] มิจฉาทฤษฎีมีความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่าง เป็นอย่างไร

คือ ทฤษฎีคือความยึดมั่นถ้อยมั่นแห่งมิจฉาทฤษฎีที่กล่าวถึงวัตถุอย่างนี้ว่า ทาน ที่ให้แล้วไม่มีผล ทฤษฎีไม่ใช่วัตถุ
วัตถุก็ไม่ใช่ทฤษฎี ทฤษฎีเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง ทฤษฎีและวัตถุนี้เป็นมิจฉาทฤษฎีมีวัตถุผิด เป็นอาการที่ ๑
มิจฉาทฤษฎีเป็นทฤษฎีวิบัติ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน แต่ไม่เป็นทฤษฎี ทฤษฎีคือความยึดมั่นถ้อยมั่นแห่งมิจฉาทฤษฎีที่กล่าวถึง
วัตถุอย่างนี้ว่า ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ การเช่นสรวง ไม่มีผล ฯลฯ ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี ฯลฯ
โลกนี้ไม่มี ฯลฯ โลกหน้าไม่มี ฯลฯ มารดาไม่มี ฯลฯ บิดาไม่มี ฯลฯ โอปปาติกสัตว์ไม่มี ฯลฯ ทฤษฎีคือความยึดมั่น
ถ้อยมั่นแห่งมิจฉาทฤษฎีที่กล่าวถึงวัตถุอย่างนี้ว่า สมณะและพราหมณ์ผู้พร้อมเพรียงกันปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้แจ้งโลกนี้
และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามไม่มีในโลก ทฤษฎีไม่ใช่วัตถุ วัตถุก็ไม่ใช่ทฤษฎี ทฤษฎีเป็นอย่างหนึ่ง วัตถุ
ก็เป็นอย่างหนึ่ง ทฤษฎีและวัตถุนี้เป็นมิจฉาทฤษฎีมีความเห็นผิดเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑๐ มิจฉาทฤษฎีเป็นทฤษฎีวิบัติ
 ฯลฯ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมิจฉาทฤษฎี ย่อมมีคติเป็น ๒ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน แต่ไม่เป็นทฤษฎี มิจฉาทฤษฎีมี
ความยึดมั่นด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้

^๒ ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๓๖/๒๑๑.

๔. สรุป

มิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด มีความยึดมั่น อย่างนี้ คือ ๑) ทาน ที่ให้แล้วไม่มีผล ๒) ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ ๓) การเซ่นสรวง ไม่มีผล ฯลฯ ๔) ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วไม่มี ฯลฯ ๕) โลกนี้ไม่มี ฯลฯ ๖) โลกหน้าไม่มี ฯลฯ ๗) มารดาไม่มี ฯลฯ ๘) บิดาไม่มี ฯลฯ ๙) โอปปาติกสัตว์ไม่มี ฯลฯ ๑๐) สมณะและพราหมณ์ผู้พร้อมเพรียงกันปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ไม่มี

๕. ข้อคิดตามหลักกรรม

โทษของมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ดังนี้

- ทานที่ให้แล้ว ไม่มีผล : ทำให้ไม่เห็นคุณค่าการให้และการทำบุญ
- ทำดี ทำชั่ว ไม่มีผล - ทำให้ไม่สำนึกในผลของกรรม
- โลกนี้ไม่มี - ทำให้ไม่เห็นถึงความจริงของโลกและการดำรงชีวิต
- โลกหน้าไม่มี - ทำให้มองข้ามเหตุและผลของการกระทำในปัจจุบัน
- มารดาบิดาไม่มีพระคุณ - ทำให้ขาดความเคารพและความกตัญญูต่อมารดา
- พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่มีในโลก ทำให้ไม่เชื่อในความดีและปฏิบัติทาของผู้อื่น

บทที่ ๓

อุจเฉททิฏฐินิทเทส

แสดงอุจเฉททิฏฐิ

บทนี้ กล่าวถึงอุจเฉททิฏฐิ คือความเห็นที่ว่าชาติสูญ ตายแล้วไม่มีการเกิดอีก สิ่งมีชีวิตในโลกนี้ เมื่อตายจากอัฐภาพนี้แล้ว เป็นอันชาติสูญ ไม่มีอะไรที่จะไปเกิดหรือไปถือปฏิสนธิในภพภูมิใหม่ สิ่งที่เราเรียกว่าอัฐา ชีวะ เจตภูติ ก็ชาติสูญไปด้วยเช่นเดียวกัน เรียกว่าชาติสูญไปทั้งหมด ไม่มีอะไรเหลือให้ไปเกิดในสุคติหรือทุคติอีกต่อไป

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๖. อุจเฉททิฏฐินิทเทโส

๑๓๙. สกกายวตถุกาย อุจเฉททิฏฐิยา กตเมหิ ปญจหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ? อีธ อสสุตวา ปุณฺณชโน อริยานํ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต สปปุริสํ อทสฺสาวี สปปุริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปปุริสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี เวทนี อตฺตโต สมฺนุสฺสตี สญฺญํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี สงฺขาเร อตฺตโต สมฺนุสฺสตี วิญญานํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี.

ถลฺ รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี? อีธกจฺโจ ปถวีกสฺสินํเปฯ โอทาทกสฺสินํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี. “ยํ โอทาทกสฺสินํ โส อหํ โย อหํ ตํ โอทาทกสฺสินํ”นติ โอทาทกสฺสินญจ อตฺตตญจ อทวํ สมฺนุสฺสตี. เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฌายโตฯเปฯ อยํ ปฐฺมา สกกายวตถุกา อุจเฉททิฏฐิ. อุจเฉททิฏฐิ มิจฺฉาทิฏฐิฯเปฯ อิมานิ สญฺญานานิ น จ ทิฏฐิโย. เอวํ รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสตีฯเปฯ สกกายวตถุกาย อุจเฉททิฏฐิยา อิมหิ ปญจหิ อากาเรหิ อภินิเวโส โหติ.

อุจเฉททิฏฐินิทเทโส ญฺโฐ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๖. อุจเฉททิฏฐินิทเทโส

– การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งความเห็นซึ่งอัฐาและโลกว่าเป็นกรรมที่พึงตัดขึ้น/

๑๓๙. สกกายวตถุกาย – ที่มีร่างกายของตนเป็นที่ตั้ง/ อุจเฉททิฏฐิยา – แห่งความเห็นซึ่งอัฐาและโลกว่าเป็นกรรมที่พึงตัดขึ้น/ กตเมหิ – คือ อะไรบ้าง/ ปญจหิ – ๕ ประการ/ อากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย/ อภินิเวโส – ความยึดมั่นลงเฉพาะ/ โหติ? – ย่อมมี?/

อีธ – นี่/ [โลเก – ในโลก]/ อสสุตวา – ผู้ไม่สดับแล้ว/ ปุณฺณชโน – ปุณฺณช/ อริยานํ – ซึ่งบุคคลผู้ประเสริฐทั้งหลาย/ อทสฺสาวี – เป็นผู้ไม่เห็นโดยปกติ/ อริยธมฺมสฺส – ในธรรมที่ประเสริฐ/ อโกวิโท – เป็นผู้ไม่ฉลาด/ อริยธมฺเม – ในธรรมที่ประเสริฐ/ อวินีโต – เป็นผู้อันบัณฑิตไม่นำไปโดยพิเศษแล้ว/ สปปุริสํ – ซึ่งสัตบุรุษทั้งหลาย/ อทสฺสาวี

– เป็นผู้ไม่เห็นโดยปกติ/ สบปุริสธมมุตส – ในธรรมของสัตบุรุษ/ อโวกิโ – เป็นผู้ไม่ฉลาด/ สบปุริสธมเม – ในธรรมของสัตบุรุษ/ อวินิโต – เป็นผู้อันบัณฑิตไม่นำไปโดยพิเศษแล้ว/ รูป – ซึ่งรูป/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี – ย่อมตามเห็นด้วยดี/ รูปวนตัม วา – ที่มีรูปบ้าง/ อตตานัม – ซึ่งอัตตา/ อตตนิ วา – ในอัตตาบ้าง/ รูป – ซึ่งรูป/ รูปสมี วา – ในรูปบ้าง/ อตตานัม; – ซึ่งอัตตา/

เวทนัม – ซึ่งเวทนา/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี. – ชื่อว่าย่อมตามเห็นด้วยดี/

สญญ – ซึ่งสัญญา/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี. – ชื่อว่าย่อมตามเห็นด้วยดี/

สงฺขาร – ซึ่งสังขารทั้งหลาย/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี. – ชื่อว่าย่อมตามเห็นด้วยดี/

วิญญานัม – ซึ่งความรู้แจ้ง/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี. – ชื่อว่าย่อมตามเห็นด้วยดี/

กถ – เป็นอย่างไร/ รูป – ซึ่งรูป/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี? – ย่อมตามเห็นด้วยดี?/

อิเธกฺโข – ในพระธรรมและพระวินัยนี้ บางรูป/ [ภิกฺขุ – ภิกฺขุ]/ ปฐวิกกฺสิณํเป – ซึ่งกสิณที่มีดินเป็นอารมณ์ ฯลฯ/ โอทาทกฺสิณ – ซึ่งกสิณที่มีสีขาเป็นอารมณ์/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตี. – ชื่อว่าย่อมตามเห็นด้วยดี/

“ย – เป็นอย่างไร/ โอทาทกฺสิณ – กสิณที่มีสีขาเป็นอารมณ์/ โส – เป็นกสิณนั้น/ อห – ข้าพเจ้า/ โย – เป็นอย่างไร/ อห – ข้าพเจ้า/ ต – เป็นอย่างนั้น/ โอทาทกฺสิณ”นติ. – กสิณที่มีสีขาเป็นอารมณ์”ดังนี้/ โอทาทกฺสิณญ – ซึ่งกสิณที่มีสีขาเป็นอารมณ์ ด้วย/ อตตญ – ซึ่งอัตตา ด้วย/ อทฺวํ – โดยความไม่เป็นสอง/ สมมุปสสตี; – ย่อมตามเห็นด้วยดี/

เสยฺยถาปิ – แม้ฉันใด/ เตลปฺปิปสฺส – เมื่อประทีปที่พึงจุดด้วยน้ำมัน/ ฌายโตเป – อันไฟติดอยู่ ฯลฯ/ อโย – นี้/ [ทฺธิ – ความเห็น]/ ปฐมา – ที่ ๑/ สกฺกยวตฺตกา – ที่มีร่างกายของตนเป็นที่ตั้ง/ อฺจุเจทฺทฺธิ. – ความเห็นซึ่งอัตตาและโลกว่าเป็นกรรมที่พึงตัดขึ้น/

อฺจุเจทฺทฺธิ – ความเห็นซึ่งอัตตาและโลกว่าเป็นกรรมที่พึงตัดขึ้น/ มิจฺฉาทฺธิเป – เป็นความเห็นผิด ฯลฯ/ อิมานิ – เหล่านี้/ สลฺลยฺชนานิ – กีเลสวัตถุเป็นเครื่องประกอบพร้อมทั้งหลาย/ น จ – หามิได้ ด้วย/ ทฺธิโย. – ความเห็นทั้งหลาย/

เอว – อย่างนี้/ รูป – ซึ่งรูป/ อตตโต – โดยความเป็นแห่งอัตตา/ สมมุปสสตีเป – ย่อมตามเห็นด้วยดี ฯลฯ/

สกฺกยวตฺตกา – ที่มีร่างกายของตนเป็นที่ตั้ง/ อฺจุเจทฺทฺธิยา – แห่งความเห็นซึ่งอัตตาและโลกว่าเป็นกรรมที่พึงตัดขึ้น/ อิมานิ – เหล่านี้/ ปญฺจหิ – ๕ ประการ/ อากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย/ อภินเวโส – ความยึดมั่นลงเฉพาะ/ โหติ. – ย่อมมี/

อุจเฉททิฏฐินิทเทศ^๓

แสดงอุจเฉททิฏฐิ

[๑๓๙]อุจเฉททิฏฐิ ที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่าง เป็นอย่างไร?

คือ ปุณฺณชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูป โดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา

ปุณฺณชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา เป็นอย่างไร ?

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้พิจารณาเห็นปฐวีภิกขิน ฯลฯ พิจารณาเห็นโอสาทกสิณ โดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็นโอสาทกสิณและอัตตาไม่เป็นสองว่า โอสาทกสิณอันใด เราก็อันนั้น เรานั้นใด โอสาทกสิณก็อันนั้น เมื่อประทีปน้ำมันกำลังลุกโพล่งอยู่ ฯลฯ ฉันทใด นี่เป็นอุจเฉททิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ เป็นอาการที่ ๑ อุจเฉททิฏฐิเป็นมิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ เหล่านี้เป็นสังโยชน แต่ไม่เป็นทิฏฐิ ปุณฺณชนพิจารณา เห็นรูปโดยความเป็นอัตตาอย่างนี้ ฯลฯ อุจเฉททิฏฐิที่มีสัkkายะเป็นวัตถุ มีความยึดมั่นด้วยอาการ ๕ อย่างนี้

๔. สรุป

อุจเฉททิฏฐิ คือความเห็นวาทาตสุญ

หมายความว่า ปุณฺณชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นลักษณะ ๕ อย่าง ดังนี้ ๑) เห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ๒) เห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ๓) เห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ๔) เห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ๕) เห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา

ปุณฺณชนพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา คือ บางคนพิจารณาเห็นปฐวีภิกขิน ฯลฯ พิจารณาเห็นโอสาทกสิณ โดยความเป็นอัตตา คือ พิจารณาเห็นโอสาทกสิณและอัตตาไม่เป็นสองว่า โอสาทกสิณอันใด เราก็อันนั้น เรานั้นใด โอสาทกสิณก็อันนั้น

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

โทษแห่งความเห็นวาทาตสุญ (ตายแล้วไม่มีการเกิดอีก) มีข้อคิดเตือนใจ ดังนี้

^๓ ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๓๙/๒๑๔.

- การมีชีวิตที่ขาดความหมาย : หากเชื่อว่าหลังจากตายไม่มีการเกิดอีก คนอาจรู้สึกว่าการทำอยู่ในชีวิตนี้ไม่มี
ความหมายหรือคุณค่า ทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำความดีหรือสร้างคุณประโยชน์ให้กับผู้อื่น
- การสร้างกรรมที่ไม่ดี : ความเชื่อว่าหมดไปแล้วในครั้งเดียวอาจนำไปสู่การกระทำความบาปหรือกรรมที่ไม่ดี
เพราะคิดว่าทำไปเพื่ออะไร การไม่ใส่ใจในผลแห่งกรรมอาจส่งผลร้ายต่อชีวิตในปัจจุบันและอนาคต
- การขาดการเรียนรู้และพัฒนา : ความเชื่อว่าตายแล้วสิ้นสุด อาจทำให้ขาดโอกาสในการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์และข้อผิดพลาดในชีวิต
- การมองโลกในแง่ร้าย : มุมมองนี้อาจทำให้คนรู้สึกหมดหวังและไม่มีความสุขในชีวิต อาจส่งผลให้สูญเสีย
ความรักและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น
- การไม่รับผิดชอบต่อการกระทำ : หากเชื่อว่าหลังจากตายจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น คนอาจไม่รู้สึกถึงความ
รับผิดชอบต่อการกระทำของตน ทำให้เกิดการกระทำที่ไม่ถูกต้องหรือขาดจิตสำนึก

ว่าด้วยเมตตา

บทนี้ กล่าวถึงเมตตาภา เป็นถ้อยคำที่พูดถึงเมตตาธรรม ที่มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เมตตาเป็นพลังที่สามารถส่งผลต่อผู้อื่นและสังคมในทางบวกได้อย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความเห็นอกเห็นใจ หรือการช่วยเหลือผู้อื่น เมตตานี้ยังเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความตึงเครียดและการแข่งขัน การมีเมตตาจึงเป็นการสร้างสรรค์สังคมที่มีความสุขและเข้าใจกันมากขึ้น

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๔. เมตตาภา

๒๒. สาวตถินิหัง “เมตตาย ภิกขเว เจโตวิมุตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตถุกตาย อนุญญิตาย ปริจิตาย สุตมารถาย เอกาทสานิสา ปาฏิกงขา. กตเม เอกาทส? สุขิ สุปติ สุขิ ปฏิพุชฌติ น ปาปํ สุขินํ ปสสตี มนุสสานํ ปิโย โหติ อมนุสสานํ ปิโย โหติ เทวตา รกขณติ นาสส อคฺคิ วา วิสํ วา สตถํ วา กมตี ตฺวํ จิตฺตํ สมาธิยตี มุขวณฺเณ วิปปสสีติ อสมมุพฺโห กาลงฺกโรติ อุตฺตริ อปปฏิวิชฌนโต พรหมโลกูปโค โหติ. เมตตาย ภิกขเว เจโตวิมุตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตถุกตาย อนุญญิตาย ปริจิตาย สุตมารถาย อิมะ เอกาทสานิสา ปาฏิกงขา”

อตฺถิ อโนธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อตฺถิ โอธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อตฺถิ ทิสฺสาฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ. กติหากาเรหิ อโนธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ กติหากาเรหิ โอธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ กติหากาเรหิ ทิสฺสาฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? ปญฺจหากาเรหิ อโนธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ สตฺตหากาเรหิ โอธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ทสฺสหากาเรหิ ทิสฺสาฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อโนธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? สพฺเพ สตฺตา อเวรฺา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขิ อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปาณาเปฯ สพฺเพ ภูตาเปฯ สพฺเพ ปุคฺคลาเปฯ สพฺเพ อตฺตภาวปริยาปณฺา อเวรฺา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขิ อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตุ. อิมะหิ ปญฺจหากาเรหิ อโนธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตเมหิ สตฺตหากาเรหิ โอธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? สพฺพา อิตฺถิโย อเวรฺา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขิ อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปุริสาเปฯ สพฺเพ อริยาเปฯ สพฺเพ อนริยาเปฯ สพฺเพ เทวฺาเปฯ สพฺเพ มนุสฺสาเปฯ สพฺเพ วินิปาติกา อเวรฺา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขิ อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตุ. อิมะหิ สตฺตหากาเรหิ โอธิสฺส ฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตเมหิ ทสฺสหากาเรหิ ทิสฺสาฝรณฺา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? สพฺเพ ปุรฺตถิมาย ทิสาย สตฺตา อเวรฺา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขิ อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตุ สพฺเพ ปจฺฉิมาย ทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ อุตฺตราย ทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ ปุรฺตถิมาย อนุทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ ปจฺฉิมาย อนุทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ อุตฺตราย อนุทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ ทกฺขิณาย อนุทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ เหนฺฐิมาย ทิสาย สตฺตาเปฯ สพฺเพ อุปริมาย ทิสาย สตฺตา อเว

รา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขี อุตฺตานํ ปรีหฺรณตุ. สพฺเพ ปฺรตฺถิมาย ทิสาย ปาณาเปฯ ภูตา... ปุคฺคฺลา... อุตฺตภาวปรียาปน
นา... สพฺพา อิตฺถิโย... สพฺเพ ปุริสา... สพฺเพ อริยา... สพฺเพ อนริยา... สพฺเพ เทวา... สพฺเพ มนุสฺสา... สพฺเพ วินิปาติกา
อเวรา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขี อุตฺตานํ ปรีหฺรณตุ. สพฺเพ ปจฺจิมาย ทิสาย วินิปาติกาเปฯ สพฺเพ อุตฺตราย ทิสาย วินิปาติ
กา... สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสาย วินิปาติกา... สพฺเพ ปฺรตฺถิมาย อนฺทิสาย วินิปาติกา... สพฺเพ ปจฺจิมาย อนฺทิสาย วินิปาติ
กา... สพฺเพ อุตฺตราย อนฺทิสาย วินิปาติกา... สพฺเพ ทกฺขิณาย อนฺทิสาย วินิปาติกา... สพฺเพ เหมฐิมาย ทิสาย วินิปาติ
กา... สพฺเพ อุปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรา อพฺยาปชฺชา อนินฺหา สุขี อุตฺตานํ ปรีหฺรณตุติ. อิมํ ทสฺสหาการํ ทิส
ผรณา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๔. เมตตากถา – วาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งความรักใคร่/

๒๒. สาวตถินิหํ. – พระสูตรมีเมืองชื่อว่าสาวตถิเป็นทีอาศัยเกิด/

“เมตตาย – ที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เจโตวิมุตฺติยา – แห่ง
ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจ/ อาเสวิตาย – ที่ช่องเสฟทั่วแล้ว/ ภาวิตาย – ที่ให้เจริญแล้ว/ พหุสฺสติกาย – ที่กระทำให้
มากแล้ว/ ยานิกตาย – ที่กระทำแล้วให้เป็นเพียงดั่งยาน/ วตฺถุกตาย – ที่กระทำแล้วให้เป็นที่ตั้ง/ อนฺนุสฺสติกาย – ที่ตั้งมั่น
อยู่โดยลำดับแล้ว/ ปริจิตาย – ที่สั่งสมโดยรอบแล้ว/ สุตฺสมารทฺธาย – ที่ปรารภพร้อมยิ่งด้วยดีแล้ว/ เอกาทสานิสฺสา –
อาณิสสทั้งหลาย ๑๑ ประการ/ [ปุคฺคฺเลน – อันบุคคล]/ ปาฏิกงฺขา; – พึงหวังได้เฉพาะ/

กตเม – คือ อะไรบ้าง/ เอกาทส? – ๑๑ ประการ?/

[๑] สุขํ – ด้วยความสุข/ สฺสปติ; – ย่อมหลับ/

[๒] สุขํ – ด้วยความสุข/ ปฏฺวิพฺพชฺชติ; – ย่อมตื่นขึ้นเฉพาะ/

[๓] น – หามิได้/ ปาปํ – ที่เลวทราม/ สฺสปินํ – ซึ่งความฝัน/ ปสฺสติ; – ย่อมเห็น/

[๔] มนุสฺसानํ – ของมนุษย์ทั้งหลาย/ ปิโย – เป็นที่รัก/ โหติ; – ย่อมเป็น/

[๕] อมนุสฺसानํ – ของบุคคลผู้มีใจมนุษย์ทั้งหลาย/ ปิโย – เป็นที่รัก/ โหติ; – ย่อมเป็น/

[๖] เทวตา – เทวตาทั้งหลาย/ รกฺขณฺติ; – ย่อมรักษา/

[๗] นาสฺส – หามิได้ ต่อบุคคลผู้นั้น/ อคฺคิ วา – ไฟบ้าง/ วิสฺส วา – ยาพิษบ้าง/ สตฺถํ วา – ศาสดราบ้าง/ กมฺติ;
– ย่อมกล่าวกราย/

[๘] ตฺวณฺณํ – โดยเร็ว/ จิตฺตํ – จิต/ สมาริยฺติ; – ย่อมตั้งมั่นพร้อมยิ่ง/

[๙] มุขวณฺโณ – สีแห่งหน้า/ วิปฺปสฺสีทฺติ; – ย่อมผ่องใสยิ่ง/

[๑๐] อสมมุพฺโพ – เป็นผู้ไม่หลงใหลพร้อมแล้ว/ กาลงฺกโรติ; – ย่อมกระทำซึ่งกาละ/

[๑๑] อุตฺตริ – ให้ยิ่งขึ้นไป/ [คุณวิเสส – ซึ่งความพิเศษแห่งคุณ]/ อปปฏิวิชฌนโต – เมื่อไม่แห่งตลอด/ พรหมโลกุโปโค – เป็นผู้เข้าถึงซึ่งโลกของพรหม/ โหติ; – ย่อมเป็น/

เมตตาย – ที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เจโตวิมุตติยา – แห่งความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจ/ อาเสวิตาย – ที่ช่องเสฟทั่วแล้ว/ ภาวิตาย – ที่ให้เจริญแล้ว/ พหุลีกตาย – ที่กระทำให้มากแล้ว/ ยานีกตาย – ที่กระทำแล้วให้เป็นเพียงดั่งยาน/ วตฺถุกตาย – ที่กระทำแล้วให้เป็นที่ตั้ง/ อนุญฺฐิตาย – ที่ตั้งมั่นอยู่โดยลำดับแล้ว/ ปริจิตาย – ที่สั่งสมโดยรอบแล้ว/ สุตฺมารถาย – ที่ปรารถนาพร้อมยิ่งด้วยดีแล้ว/ อิเม – เหล่านี้/ เอกาทสานิสา – อานิสงส์ทั้งหลาย ๑๑ ประการ/ [บุคฺคเลน – อันบุคคล]/ ปาฏิกงฺขา”ติ. – พึงหวังได้เฉพาะ”ดังนี้/

อตฺถิ – มีอยู่/ อนนฺธิโส – โดยความไม่เจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/ อตฺถิ – มีอยู่/ อนนฺธิโส – โดยความเจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/ อตฺถิ – มีอยู่/ ทิสาฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไปตลอดทิศ/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ. – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตฺติหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลายเท่าไร/ อนนฺธิโส – โดยความไม่เจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตฺติหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลายเท่าไร/ อนนฺธิโส – โดยความเจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตฺติหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลายเท่าไร/ ทิสาฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไปตลอดทิศ/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร?/

ปญฺจหากาเรหิ – ด้วยอาการ ๕ ประการทั้งหลาย/ อนนฺธิโส – โดยความไม่เจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

สทฺตหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย ๗ ประการ/ อนนฺธิโส – โดยความเจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

ทสหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย ๑๐ ประการ/ ทิสาฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไปตลอดทิศ/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ. – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตฺเมหิ – คือ อะไรบ้าง/ ปญฺจหากาเรหิ – ด้วยอาการ ๕ ประการทั้งหลาย/ อนนฺธิโส – โดยความไม่เจาะจง/ ฆรณา – เป็นเครื่องแผ่ไป/ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ? – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร?/

สพฺเพ – ทั้งปวง/ สทฺตา – สัตว์ทั้งหลาย/ อเวรธา – เป็นผู้ไม่มีเวรหามีได้/ อพฺยาพชฺฌา – เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ อนินฺชา – เป็นผู้มิโทษที่เป็นเหตุกระทบหามีได้/ สฺขี – เป็นผู้มีความสุข/ อตฺตานํ – ซึ่งตน/ ปริหรณตุ. – จงนำไปโดยรอบเกิด/

สพฺเพ – ทั้งปวง/ ปาณาเปตา – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/ สพฺเพ – ทั้งปวง/ ภูตาเปตา – สัตว์ผู้มีร่างกายที่เป็นแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/ สพฺเพ – ทั้งปวง/ บุคฺคลาเปตา – บุคคลทั้งหลาย ฯลฯ/ สพฺเพ – ทั้งปวง/ อตฺตภาวปริยาปนฺนา – ผู้

ถึงยังโดยรอบแล้วในอัทธภาพ/ **อเวรา** – เป็นผู้มีเวรหามาได้/ **อพยาพขมา** – เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ **อนิขมา** – เป็นผู้มีโทษที่เป็นเหตุกระทบหามาได้/ **สุชี** – เป็นผู้มีความสุข/ **อุตตาน** – ซึ่งตน/ **ปริหรนตุ**’ติ. – จงนำไปโดยรอบเถิด’ ดังนี้/

อเมหิ – เหล่านี้/ **ปณจหากาเรหิ** – ด้วยอาการ ๕ ประการทั้งหลาย/ **อนโธโส** – โดยความไม่เจาะจง/ **ผรณา** – เป็นเครื่องแผ่ไป/ **เมตตาเจโตวิมุตติ**. – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตเมหิ – คือ อะไรบ้าง/ **สตตหากาเรหิ** – ด้วยอาการทั้งหลาย ๗ ประการ/ **โธโส** – โดยความเจาะจง/ **ผรณา** – เป็นเครื่องแผ่ไป/ **เมตตาเจโตวิมุตติ?** – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร?/

สพพา – ทั้งปวง/ **อิตถิโย** – สตรีทั้งหลาย/ **อเวรา** – เป็นผู้มีเวรหามาได้/ **อพยาพขมา** – เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ **อนิขมา** – เป็นผู้มีโทษที่เป็นเหตุกระทบหามาได้/ **สุชี** – เป็นผู้มีความสุข/ **อุตตาน** – ซึ่งตน/ **ปริหรนตุ**. – จงนำไปโดยรอบเถิด/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ปุริสาพา** – บุรุษทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **อริยาพา** – บุคคลผู้ประเสริฐทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **อนริยาพา** – บุคคลผู้ไม่ประเสริฐทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **เทวาพา** – เทวดาทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **มนุสสาพา** – มนุษย์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **วินิปาติกา** – สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย/ **อเวรา** – เป็นผู้มีเวรหามาได้/ **อพยาพขมา** – เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ **อนิขมา** – เป็นผู้มีโทษที่เป็นเหตุกระทบหามาได้/ **สุชี** – เป็นผู้มีความสุข/ **อุตตาน** – ซึ่งตน/ **ปริหรนตุ**’ติ. – จงนำไปโดยรอบเถิด’ ดังนี้/

อเมหิ – เหล่านี้/ **สตตหากาเรหิ** – ด้วยอาการทั้งหลาย ๗ ประการ/ **โธโส** – โดยความเจาะจง/ **ผรณา** – เป็นเครื่องแผ่ไป/ **เมตตาเจโตวิมุตติ**. – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

กตเมหิ – คือ อะไรบ้าง/ **ทสหากาเรหิ** – ด้วยอาการทั้งหลาย ๑๐ ประการ/ **ทิสาผรณา** – เป็นเครื่องแผ่ไปตลอดทิศ/ **เมตตาเจโตวิมุตติ?** – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร?/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ปุรตถิมาย** – ที่มีในเบื้องหน้า/ **ทิสาย** – ในทิศ/ **สตุตา** – สัตว์ทั้งหลาย/ **อเวรา** – เป็นผู้มีเวรหามาได้/ **อพยาพขมา** – เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ **อนิขมา** – เป็นผู้มีโทษที่เป็นเหตุกระทบหามาได้/ **สุชี** – เป็นผู้มีความสุข/ **อุตตาน** – ซึ่งตน/ **ปริหรนตุ**. – จงนำไปโดยรอบเถิด/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ปจฉิมาย** – ที่มีในภายหลัง/ **ทิสาย** – ในทิศ/ **สตุตาพา** – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **อุตตราย** – ที่มีทางด้านเหนือ/ **ทิสาย** – ในทิศ/ **สตุตาพา** – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ทกขิมาย** – ที่มีทางด้านใต้/ **ทิสาย** – ในทิศ/ **สตุตาพา** – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ปุรตถิมาย** – ที่มีในเบื้องหน้า/ **อนุทิสาย** – ในทิศน้อย/ **สตุตาพา** – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ – ทั้งปวง/ **ปจฉิมาย** – ที่มีในภายหลัง/ **อนุทิสาย** – ในทิศน้อย/ **สตุตาพา** – สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ อุตตราย - ที่มีทางด้านเหนือ/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ สดุดาเปา - สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/
สพเพ - ทั้งปวง/ ทกขินาย - ที่มีทางด้านใต้/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ สดุดาเปา - สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/
สพเพ - ทั้งปวง/ เภฏฐินาย - ที่มีในภายใต้/ ทิสาย - ในทิศ/ สดุดาเปา - สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/
สพเพ - ทั้งปวง/ อุปริมาย - ที่มีในเบื้องบน/ ทิสาย - ในทิศ/ สดุดา - สัตว์ทั้งหลาย/ อเวรา - เป็นผู้มิเเวรหามีได้/ อพฺยาพชฺมา - เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ อนินฺหา - เป็นผู้มิโทษที่เป็นเหตุกระทบหามีได้/ สุชี - เป็นผู้มีความสุข/ อุตตานิ - ซึ่งตน/ ปริหรณฺตุ. - จงนำไปโดยรอบเกิด/

สพเพ - ทั้งปวง/ ปุรตถินาย - ที่มีในเบื้องหน้า/ ทิสาย - ในทิศ/ ปาณาเปา - สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ/ ภูตาเป
ฯ - สัตว์ผู้มีร่างกายที่เป็นแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/ บุคฺคลาเปา - บุคคลทั้งหลาย ฯลฯ/ อุตตภาวปริยาปนนาเปา - ผู้ถึง
ยังโดยรอบแล้วในอรรถภาพ ฯลฯ/ สพฺพา - ทั้งปวง/ อิตฺธิโยเปา - สตรีทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ บุริสาเปา -
บุรุษทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ อริยาเปา - คคฺลผู้ประเสริฐทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ อนริยาเปา -
บุคคลผู้ไม่ประเสริฐทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ เทวาเปา - เทวดาทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ มนุสสา
เปา - มนุษย์ทั้งหลาย ฯลฯ/ สพเพ - ทั้งปวง/ วินิปาติกา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย/
อเวรา - เป็นผู้มิเเวรหามีได้/ อพฺยาพชฺมา - เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ อนินฺหา - เป็นผู้มิโทษที่เป็นเหตุ
กระทบหามีได้/ สุชี - เป็นผู้มีความสุข/ อุตตานิ - ซึ่งตน/ ปริหรณฺตุ. - จงนำไปโดยรอบเกิด/

สพเพ - ทั้งปวง/ ปจฺฉินาย - ที่มีในภายหลัง/ ทิสาย - ในทิศ/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มี
อำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ อุตตราย - ที่มีทางด้านเหนือ/ ทิสาย - ในทิศ/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มี
อำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ ทกขินาย - ที่มีทางด้านใต้/ ทิสาย - ในทิศ/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มี
อำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ ปุรตถินาย - ที่มีในเบื้องหน้า/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปใน
ภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ ปจฺฉินาย - ที่มีในภายหลัง/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปใน
ภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ อุตตราย - ที่มีทางด้านเหนือ/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปใน
ภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ ทกขินาย - ที่มีทางด้านใต้/ อนุทิสาย - ในทิศน้อย/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปใน
ภพที่มีอำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ เภฏฐินาย - ที่มีในภายใต้/ ทิสาย - ในทิศ/ วินิปาติกาเปา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มี
อำนาจไปปราศแล้วทั้งหลาย ฯลฯ/

สพเพ - ทั้งปวง/ อุปริมาย - ที่มีในเบื้องบน/ ทิสาย - ในทิศ/ วินิปาติกา - สัตว์ผู้ตกลงไปในภพที่มีอำนาจไป
ปราศแล้วทั้งหลาย/ อเวรา - เป็นผู้มิเเวรหามีได้/ อพฺยาพชฺมา - เป็นผู้ไม่ควรกระทบโดยประการต่าง ๆ/ อนินฺหา -

เป็นผู้มีโทษที่เป็นเหตุกระทบหามิได้/ สุธี – เป็นผู้มีความสุข/ อดทน – ซึ่งตน/ ปริหรณฺตุ’ติ. – จงนำไปโดยรอบเถิด’
ดังนี้/

อิมหิ – เหล่านี้/ ทสหากาเรหิ – ด้วยอาการทั้งหลาย ๑๐ ประการ/ ทิสาภรณา – เป็นเครื่องแผ่ไปตลอดทิศ/
เมตตาเจโตวิมุตติ. – ความหลุดพ้นโดยพิเศษด้วยใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความเป็นแห่งมิตร/

๓. การแปลโดยความ

เมตตากถา^๔

ว่าด้วยเมตตา

[๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลปฏิบัติแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็น
ที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมสมแล้ว บรรลุสมอดีแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ

อานิสงส์ ๑๑ ประการ อะไรบ้าง คือ

- ๑.หลับเป็นสุข
- ๒.ตื่นเป็นสุข
- ๓.ไม่ฝันร้าย
- ๔.เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
- ๕.เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย
- ๖.เทวดาทั้งหลายรักษา
- ๗.ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราภยันตรายไม่ได้
- ๘.จิตตั้งมั่นเร็ว
- ๙.สีหน้าสดใส
- ๑๐.ไม่หลงลืมสติตาย
๑๑. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมย่อมเข้าถึงพรหมโลก

ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลปฏิบัติแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็น
ที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมสมแล้ว บรรลุสมอดีแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการนี้

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศ
ทั้งหลายก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจง ด้วยอาการเท่าไร เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการ
เท่าไร เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการเท่าไร

คือ เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่าง เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการ
๗ อย่าง เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่าง

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- ๑.ขอสัตว์ทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเถิด
- ๒.ขอปาณาติทัตถังปวง ฯลฯ
- ๓.ขอภุคตังปวง ฯลฯ

^๔ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๒/๔๖๐-๔๖๓.

๔.ขอบุคคลทั้งปวง ฯลฯ

๕.ขอผู้ที่นับเนื่องด้วยอรรถภาพทั้งปวง จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิดเมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่างนี้

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๗ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑.ขอสตรีทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

๒.ขอบุรุษทั้งปวง ฯลฯ

๓.ขออารยชนทั้งปวง ฯลฯ

๔.ขออนารยชนทั้งปวง ฯลฯ

๕.ขอเทวดาทั้งปวง ฯลฯ

๖.ขอมนุษย์ทั้งปวง ฯลฯ

๗.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๗ อย่างนี้

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศบูรพาจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

๒.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศปัจฉิม ฯลฯ

๓.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศอุดร ฯลฯ

๔.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศทักษิณ ฯลฯ

๕.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศอาคเนย์ ฯลฯ

๖.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศพายัพ ฯลฯ

๗.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศอีสาน ฯลฯ

๘.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศหรดี ฯลฯ

๙.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องล่าง ฯลฯ

๑๐.ขอสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

ขอปณชาติทั้งปวงในทิศบูรพา ฯลฯ ภูตทั้งปวง ฯลฯ บุคคลทั้งปวง ฯลฯ ผู้ที่นับเนื่องด้วยอรรถภาพทั้งปวง ฯลฯ สตรีทั้งปวง ฯลฯ บุรุษทั้งปวง ฯลฯ อารยชนทั้งปวง ฯลฯ อนารยชนทั้งปวง ฯลฯ เทวดาทั้งปวง ฯลฯ มนุษย์ทั้งปวง ฯลฯ

๑.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศบูรพา จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

๒.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศปัจฉิม ฯลฯ

๓.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศอุดร ฯลฯ

๔.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศทักษิณ ฯลฯ

๕.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศอาคเนย์ ฯลฯ

๖.ขอวิเนปาทิกสัตว์ทั้งปวงในทิศพายัพ ฯลฯ

๗.ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศอีสาน ฯลฯ

๘.ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศหรดี ฯลฯ

๙.ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องล่าง ฯลฯ

๑๐.ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีเบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิดเมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้

๔. สรุป

เมตตาเจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นทางใจที่ประกอบด้วยความรักความปรารถนาดี

เมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลปฏิบัติ เจริญเพิ่มพูน ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สังสม ปรารถนาก่อนเสมอดี หวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ ๑.หลับเป็นสุข ๒. ตื่นเป็นสุข ๓. ไม่ฝันร้าย ๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๕. เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย ๖. เทวดาทั้งหลายรักษา ๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราภยันตรายไม่ได้ ๘. จิตตั้งมั่นเร็ว ๙. สิ้นหนาสลไส ๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย ๑๑. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมย่อมเข้าถึงพรหมโลก

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

คุณค่าของเมตตา มีดังนี้

- เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี : ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างบุคคลในสังคม การแสดงความใส่ใจและความเห็นอกเห็นใจจะทำให้ผู้คนรู้สึกได้รับการยอมรับ และส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม

- ลดช่องว่างทางสังคม : เมื่อมีการแสดงออกถึงความเมตตา คนในสังคมจะมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ซึ่งช่วยลดความแตกแยกและความขัดแย้งในสังคม

- ส่งเสริมความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม : เมตตาสามารถสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกันในกลุ่มหรือองค์กร

- ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน : เมื่อทุกคนในสังคมมีเมตตาต่อกัน จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะทุกคนจะทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสังคมที่ดีขึ้น

บทที่ ๕

ธัมมจักกัปปวัตตนวาร

วาระว่าด้วยการประกาศธรรมจักร

บทนี้ กล่าวถึงธรรมจักร ถือเป็นพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าทรงชี้แนะแนวทางชีวิตที่ถูกต้องและเหมาะสมให้กับบรรพสัตว์ โดยเฉพาะไม่ให้ข้องแวะความสุดโต่งทั้งสองด้าน ทั้งการปรนเปรอ

ด้วยกามและการทรมานตน ทรงนำเสนอ "ทางสายกลาง" ที่จะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และได้ทรงแสดงถึงอริยสัจสี่ ซึ่งประกอบด้วย; ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และมรรค ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา พระอัญญาโกณฑัญญะ บรรลุดวงตาเห็นธรรม ซึ่งเป็นการเริ่มต้นเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๖. ปฏิสมภิกขกถา

๑. ธรรมจกกปวตตนาโว

๓๐. เอว เม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหริติ อสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ปญจวคฺคิเย ภิกขุ อามนเตสิ

“ทุเวเม ภิกขเว อนตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพา. กตเม ทฺเว? โย จายํ กามเมสุ กามสุขลลิกานุโยโค ทิโน คมโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสํหิโต โย จายํ อตฺตกิลมณานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสํหิโต. เอเต โข ภิกขเว อุโห อนเต อนุปคมม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญานกรณี อุปสมาย อภิญฺเญาย สมโพราย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

“กตมา จ สา ภิกขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญานกรณี อุปสมาย อภิญฺเญาย สมโพราย นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมมาทิฏฺฐิฯเปฯ สมมาสมาธิ. อยํ โข สา ภิกขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญานกรณี อุปสมาย อภิญฺเญาย สมโพราย นิพฺพานาย สํวตฺตติ.

“อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺข์ อริยสจฺจํ. ชาตปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา พยาธิปิ ทุกฺโข มรณมปิ ทุกฺข์ อปฺปิเยหิ สมปโยโค ทุกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺข์ สขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา. อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขสมุทฺธํ อริยสจฺจํ ยายํ ตณฺหา โปโนภวิกา นนฺทิราศสฺหคฺตา ตตฺรตฺตฺราภินฺนุฑฺธิํ เสยฺยถิํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสฺวิราคฺคิโรธํ จาโค ปฏฺินิสฺสคฺโค มุตฺติอนาลโย. อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค เสยฺยถิํ สมมาทิฏฺฐิฯเปฯ สมมาสมาธิ.

“‘อิทํ ทุกฺข์ อริยสจฺจ’นฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปนิตํ ทุกฺข์ อริยสจฺจํ ปริณฺเญย’นฺติ เม ภิกขเวฯเปฯ ปริณฺญาตนฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ.

“‘อิทํ ทุกฺขสมุทฺธํ อริยสจฺจ’นฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปนิตํ ทุกฺขสมุทฺธํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นฺติ เม ภิกขเวฯเปฯ ปทินฺนฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ.

“‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจ’นฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปนิตํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาทพฺพ’นฺติ เม ภิกขเวฯเปฯ สจฺฉิกตนฺติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญานํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ.

“อิหํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจ’นติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญฺาณํ อุทฺปาติ ปณฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปณฺิํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจํ ภาเวตพฺพ’นติ เม ภิกฺขเว! ภาเวตฺถ นติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญฺาณํ อุทฺปาติ ปณฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ.

“ยวาทิ วจ เม ภิกฺขเว อิมํสฺส จตฺตสฺส อริยสัจฺเจสฺส เอวํ ติปริวณฺณํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญฺาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมมาสมโพรฺธี อภิสมพุทฺโธ’ติ ปจฺจณฺญาสิ. ยโต จ โข เม ภิกฺขเว อิมํสฺส จตฺตสฺส อริยสัจฺเจสฺส เอวํ ติปริวณฺณํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญฺาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก สสสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ‘อนุตฺตรํ สมมาสมโพรฺธี อภิสมพุทฺโธ’ติ ปจฺจณฺญาสิ. ญฺาณณจ ปน เม ทสฺสนํ อุทฺปาติ ‘อกุปปา เม วิมุตติ อยมนฺติมา ชาตินตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’ติ.

อิทมวโจ ภควา. อตตมฺนา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทนฺติ.

อิมสมฺมณจ ปน เวยยากรณสมฺมํ ภาณฺญมาเน อายสมฺมโต โกณทณฺญสฺส วิรชํ วิตมลํ ธมฺมจกฺขฺญ อุทฺปาติ “ยํ ภิกฺขุจํ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม”นติ.

ปวตฺติเต จ ปน ภควตา ธมฺมจกฺเก ภูมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสฺสุ “เอตํ ภควตา พาราณสียํ อีสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมณฺเณ วา พฺราหฺมณเณ วา เทเวเน วา มาเรเน วา พฺรหฺมณา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ”นติ. ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสฺสุ! จาตุมฺหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตีสสา เทวา! เปฯ ยามา เทวา! เปฯ ตฺสิตา เทวา! เปฯ นิมฺมานรตี เทวา! เปฯ ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา! เปฯ พฺรหฺมกาเยกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสฺสุ “เอตํ ภควตา พาราณสียํ อีสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมณฺเณ วา พฺราหฺมณเณ วา เทเวเน วา มาเรเน วา พฺรหฺมณา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ”นติ.

อิติห เตเน ชณฺเณ เตเน ลเยเน เตเน มฺหุตฺเตเน ยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ. อยณฺจ ทสฺสทสฺสี โลกาธตฺสํ สํกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ อปฺปมาโณ จ อุพาโร โอาภาโส โลเก ปาตุโรหิสิ อติภกฺกมฺ เทวานํ เทวานุภาวนฺติ.

อถ โข ภควา อิมํ อุทานํ อุทานํสิ “อณฺญาสิ วต โภ โกณทณฺโญ อณฺญาสิ วต โภ โกณทณฺโญ”ติ. อิติ หิหํ อายสมฺมโต โกณทณฺญสฺส อณฺญาสิโกณทณฺโญ ตเวว นามํ อโหสิ.

[ก] ‘อิหํ ทุกฺขํ อริยสัจจ’นติ ปุพฺเพ อนนุสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาติ ญฺาณํ อุทฺปาติ ปณฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ”.

จกฺขฺญ อุทฺปาตีติ เกณณฺฐเณ? ญฺาณํ อุทฺปาตีติ เกณณฺฐเณ? ปณฺญา อุทฺปาตีติ เกณณฺฐเณ? วิชฺชา อุทฺปาตีติ เกณณฺฐเณ? อาโลโก อุทฺปาตีติ เกณณฺฐเณ? จกฺขฺญ อุทฺปาตีติ ทสฺสนณฺฐเณ. ญฺาณํ อุทฺปาตีติ ญฺาตณฺฐเณ. ปณฺญา อุทฺปาตีติ ปชานณฺฐเณ. วิชฺชา อุทฺปาตีติ ปฏฺิเวธณฺฐเณ. อาโลโก อุทฺปาตีติ โอาสาณณฺฐเณ.

จกฺขฺญ ธมฺโม ญฺาณํ ธมฺโม ปณฺญา ธมฺโม วิชฺชา ธมฺโม อาโลโก ธมฺโม. อิมํ ปณฺจ ธมฺมา ธมฺมปฏฺิสมฺภิตาย อารมฺมณา เจว โทหนฺติ โคจฺรา จ. เย ตสฺสา อารมฺมณา เต ตสฺสา โคจฺรา. เย ตสฺสา โคจฺรา เต ตสฺสา อารมฺมณา. เตเน วุจฺจติ “ธมฺเมสฺส ญฺาณํ ธมฺมปฏฺิสมฺภิตา”.

ทสสนภูโฐ อตโถ ญาตภูโฐ อตโถ ปชานนภูโฐ อตโถ ปฏิวธภูโฐ อตโถ โภภาสภูโฐ อตโถ. อิมะ ปณจ อตถา
อตถปฏิสมภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตสสา
อารมมณา. เตณ วุจจติ “อตเถสุ ญาณํ อตถปฏิสมภิกาย”.

ปณจ รมเม สนทสเสตฺต พยณชนนิริตตาทิลาปา ปณจ อตเถ สนทสเสตฺต พยณชนนิริตตาทิลาปา. อิมะ ทส นิริต
ติยา นิริตติปฏิสมภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตส
สา อารมมณา. เตณ วุจจติ “นิริตติสุ ญาณํ นิริตติปฏิสมภิกาย”.

ปณจสุ รมเมสุ ญาณานิ ปณจสุ อตเถสุ ญาณานิ ทสสุ นิริตติสุ ญาณานิ. อิมานิ วิสติ ญาณานิ ปฏิกานปฏิสม
ภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตสสา อารมมณา.
เตณ วุจจติ “ปฏิกานเนสุ ญาณํ ปฏิกานปฏิสมภิกาย”.

“‘ตํ ไซ ปนิตํ ทุกขํ อริยสจฺจํ ปริณญะย’นตฺวาเปฯ ปริณญัตตนติ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ รมเมสุ จกฺข อุตฺปาติ
ญาณํ อุตฺปาติ ปณญา อุตฺปาติ วิชชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ”.

จกฺข อุตฺปาติติ เกณภูเฐน? ญาณํ อุตฺปาติติ เกณภูเฐน? ปณญา อุตฺปาติติ เกณภูเฐน? วิชชา อุตฺปาติติ เกณภู
เฐน? อาโลโก อุตฺปาติติ เกณภูเฐน? จกฺข อุตฺปาติติ ทสสนภูเฐน. ญาณํ อุตฺปาติติ ญาตภูเฐน. ปณญา อุตฺปาติติ ปชานนภู
เฐน. วิชชา อุตฺปาติติ ปฏิวธภูเฐน. อาโลโก อุตฺปาติติ โภภาสภูเฐน.

จกฺข รมโม ญาณํ รมโม ปณญา รมโม วิชชา รมโม อาโลโก รมโม. อิมะ ปณจ รมมา รมมปฏิสมภิกาย
อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตสสา อารมมณา. เตณ วุจ
จติ “รมเมสุ ญาณํ รมมปฏิสมภิกาย”.

ทสสนภูโฐ อตโถ ญาตภูโฐ อตโถ ปชานนภูโฐ อตโถ ปฏิวธภูโฐ อตโถ โภภาสภูโฐ อตโถ. อิมะ ปณจ อตถา
อตถปฏิสมภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตสสา
อารมมณา. เตณ วุจจติ “อตเถสุ ญาณํ อตถปฏิสมภิกาย”.

ปณจ รมเม สนทสเสตฺต พยณชนนิริตตาทิลาปา ปณจ อตเถ สนทสเสตฺต พยณชนนิริตตาทิลาปา. อิมะ ทส นิริต
ติโย นิริตติปฏิสมภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตส
สา อารมมณา. เตณ วุจจติ “นิริตติสุ ญาณํ นิริตติปฏิสมภิกาย”.

ปณจสุ รมเมสุ ญาณานิ ปณจสุ อตเถสุ ญาณานิ ทสสุ นิริตติสุ ญาณานิ. อิมานิ วิสติ ญาณานิ ปฏิกานปฏิสม
ภิกาย อารมมณา เจว โหนติ โคจรา จ. เย ตสสา อารมมณา เต ตสสา โคจรา. เย ตสสา โคจรา เต ตสสา อารมมณา.
เตณ วุจจติ “ปฏิกานเนสุ ญาณํ ปฏิกานปฏิสมภิกาย”.

ทุกฺখে อริยสจฺเจ ปนฺนรส รมมา ปนฺนรส อตถา ติส นิริตติโย สกฺขี ญาณานิ.

[ข] “‘อิทํ ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสจฺจ’นตฺวา ปุพเพ อนนุสสุเตสุ รมเมสุ จกฺข อุตฺปาติฯเปฯ อาโลโก อุตฺปาติ. ‘ตํ ไซ
ปนิตํ ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพ’นตฺวาเปฯ ปทฺธิณนติ ปุพเพ อนนุสสุเตสุ รมเมสุ จกฺข อุตฺปาติฯเป ... อาโลโก อุต
ปาติฯเปฯ”.

ทุกฺขสมุทฺทเย อริยสจฺเจ ปนฺนรส รมมา ปนฺนรส อตถา ติส นิริตติโย สกฺขี ญาณานิ.

[ค] “‘อิหฺมํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจ’นฺติ ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาทิตฺวา เปฯ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปนินฺทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาทพฺพ’นฺติฯ เปฯ สจฺฉิกตฺนฺติ ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาทิตฺวา เปฯ อาโลโก อุทฺปาทิตฺวา เปฯ”.

ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ปนฺนรส ธมฺมา ปนฺนรส อตฺถา ตีสํ นิรุตฺตํ โย สกฺขฺญ ญานานิ.

[ข] “‘อิหฺมํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทา อริยสจฺจ’นฺติ ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาทิตฺวา เปฯ อาโลโก อุทฺปาติ. ‘ตํ โข ปนินฺทํ ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพ’นฺติฯ เปฯ ภาวิตฺนฺติ ปุพฺเพ อนนฺตสฺส เตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขฺญ อุทฺปาทิตฺวา เปฯ อาโลโก อุทฺปาทิตฺวา เปฯ”.

ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทา อริยสจฺจํ ปนฺนรส ธมฺมา ปนฺนรส อตฺถา ตีสํ นิรุตฺตํ โย สกฺขฺญ ญานานิ.

จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส สกฺขฺญ ธมฺมา สกฺขฺญ อตฺถา วิสฺตีสฺตนิรุตฺตํ โย จตฺตาลีสฺสจ ทฺเว จ ญานสฺตานิ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๓๐. เอวมเม – อย่างนี้ อันข้าพเจ้า/ สุตํ – ได้สดับมาแล้ว/

เอกํ สมยํ – ในสมัยหนึ่ง/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ พาราณสียํ – ในกรุงพาราณสี/ วิหริติ – ย่อมพำนักอยู่/ อสิปตฺเน – ณ ป่าอสิปตนะ/ มิคทาเย. – เป็นที่พระราชทานซึ่งอภัยแก่เนื้อ/ ตตฺร โข – ที่นั่นแล/ ฐาเน – ณ สถานที่/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปญฺจวคฺคิเย – ผู้ปัญจวคฺคิย/ ภิกฺขุ – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ – ตรัสเรียกมาแล้ว/ ตรัสเรียกมาแล้ว/

“ทฺเวเม ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อนฺตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพา. กตฺเม – อะไรบ้าง/ ทฺเว? โย – ไต/ จายํ กามสฺส กามสุขลฺลิกานํ โยโค ทิโน คมฺโม โปถุชฺชินโก อนริโย อนตฺถสํหิโต โย – ไต/ จายํ อตฺตกิลฺมณานํ โยโค – การประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการทรมานซึ่งตน/ ทฺวํ โข – เป็นความทุกข์/ อนริโย – เป็นธรรมที่ไม่ประเสริฐ/ อนตฺถสํหิโต. – เป็นธรรมที่ประกอบแล้วด้วยกรรมที่มีประโยชน์หาไม่ได้/

เอเต โข – เหล่านี้แล/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อุโฆ – ทั้งสอง/ อนฺเต – ซึ่งส่วนที่สุดทั้งหลาย/ อนุปคฺคม – ไม่เข้าใกล้แล้ว/ มชฺฌิมา – ที่มีในท่ามกลาง/ ปฏิปทา – ข้อปฏิบัติ/ ตถาคเตน – อันพระตถาคต/ อภิสมฺพุทฺธา – ตรัสรู้ยิ่งแล้ว/ จกฺขฺญกรณิ – เป็นปฏิบัติที่ก่อให้เกิดตา/ ญานกรณิ – เป็นปฏิบัติที่ก่อให้เกิดญาณ/ อุปสมาย – เพื่อความสงบ/ อภิญฺญา – เพื่อความรู้ยิ่ง/ สมฺโพธาย – เพื่อความตรัสรู้/ นิพฺพานาย – เพื่อพระนิพพาน/ สํวตฺตติ. – ย่อมเป็นไปพร้อม/

“กตฺมา – เป็นอย่างไร/ จ – ก็/ สา ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ มชฺฌิมา ปฏิปทา – ข้อปฏิบัติ/ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขฺญกรณิ ญานกรณิ อุปสมาย อภิญฺญา – รู้ยิ่งแล้ว/ สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ? – ย่อมเป็นไป/

อัยเมว - นี่เท่านั้น/ อริโย - ที่ประเสริฐ/ อฏฐังคิโก - เมืองประกอบ ๘ ประการ/ มคโค - มรรค/ เสยยถิโก - นี่ เป็นอย่างไร/ [ปพพ - ข้อ] ได้แก่/ [๑] สมมาทิฏฐิชาเปฯ - ความเห็นชอบ ฯลฯ/ [๘] สมมาสมาธิ. - ความตั้งใจมั่นชอบ/

อัย โข สา - นั่นนั่นแล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ มชฌิมา ปฏิปทา - ข้อปฏิบัติ/ ตถาคเตน อภิสมพุทฺธา จกขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญญาย - รู้ยิ่งแล้ว/ สมโพธาย นิพพานาย ส่วตตติ.

“อิทฺ โข - นี่แล/ ปน - ก็/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ทุกขํ - คือ ทุกข์/ อริยสัจจํ. - อริยสัจ/

ชาติปิ - แม้ความเกิด/ ทุกฺขา - เป็นความทุกข์/

ชราปิ - แม้ความแก่/ ทุกฺขา - เป็นความทุกข์/

มรณปิ - แม้ความตาย/ ทุกฺขํ - เป็นความทุกข์/

โสภปริเทวทุกฺขโทมนสสุปายาสาปิ - แม้ความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจและความคับแค้นใจทั้งหลาย/ ทุกฺขา - เป็นความทุกข์/

อปปิเยหิ - ที่ไม่เป็นที่รัก/ [วตฺถุหิ - กับวัตถุทั้งหลาย]/ สมฺปโยโค - ความประสบ/ ทุกฺโข - เป็นความทุกข์/

ปิเยหิ - ที่เป็นที่รัก/ [วตฺถุหิ - จากวัตถุทั้งหลาย]/ วิปฺปโยโค - ความพลัดพราก/ ทุกฺโข - เป็นความทุกข์/

ยมปิจฺจํ - เมื่อปรารถนา แม้ใด/ [วตฺถุ - ซึ่งวัตถุ]/ น ลภติ - ย่อมไม่ได้/ ตมฺปิ - แม้/ [อลาภตฺตํ - ความเป็น คือ การไม่ได้]/ ทุกฺขํ - เป็นความทุกข์/

สํชิตฺเตน - ว่าโดยย่อ/ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา - หมวดหมู่เป็นที่ตั้งแห่งความถึอมั่น ๕ ประการทั้งหลาย/ ทุกฺขา. - เป็นสภาวะธรรมที่เป็นความทุกข์/

อิทฺ - นี้/ โข ปน - ก็/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ทุกฺขสมุทฺยํ - คือ ความเกิดขึ้นแห่งความทุกข์/ อริยสัจจํ - อริยสัจ/ ยายํ - นี่ใด/ ตณฺหา - ความอยาก/ โปโนภวิกา นนฺทิราศสทฺคตา ตตรตฺตราภินนฺทินิ เสยยถิโก - นี่ เป็นอย่างไร/ [ปพพ - ข้อ] ได้แก่/ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา.

อิทฺ โข - นี่แล/ ปน - ก็/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ทุกฺขนิโรธํ - คือ ความดับลงแห่งความทุกข์/ อริยสัจจํ - อริยสัจ/

โย - ไດ/ ตสฺสาเยว - นั่นนั่นแล/ ตณฺหา - แห่งความอยาก/ อเสสวिरาคนิโรโธ - ความดับลงด้วยความคลายไปแห่งกิเลสโดยไม่มีส่วนเหลือ/ จาโค - ความปล่อยวาง/ ปฏินิสสัคโค - ความสลະคืน/ มุตฺติ - ความพ้น/ อนาลโย. - ความไม่ยินดี/

อิทฺ โข - นี่แล/ ปน - ก็/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ทุกฺขนิโรธคามินิ - ที่ให้บรรลู่ถึงซึ่งความดับลงแห่งความทุกข์โดยปกติ/ ปฏิปทา - คือ ข้อปฏิบัติ/ อริยสัจจํ - อริยสัจ/ อัยเมว - นี่เท่านั้น/ อริโย - ที่ประเสริฐ/ อฏฐังคิโก - เมืองประกอบ ๘ ประการ/ มคโค - มรรค/ เสยยถิโก - นี่ เป็นอย่างไร/ [ปพพ - ข้อ] ได้แก่/ [๑] สมมาทิฏฐิชาเปฯ - ความเห็นชอบ ฯลฯ/ [๘] สมมาสมาธิ. - ความตั้งใจมั่นชอบ/

“อิหฺ – นี/ ทุกข์ อริยสัจ’นติ เม – แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพฺเพ – ในกาลก่อน/ อนนุสสุเตสุ – ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสุ – ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺข – จักขุ/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณ – ความรู้/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา – ปัญญา/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชฺชา – ความรู้/ วิชชา/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก – แสงสว่าง/ อุทปาติ. – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ‘ตํ โข ปนินฺทํ – ก็ นี่นั่นแล/ ทุกข์ – คือ ทุกข์/ อริยสัจ – อริยสัจ/ ปริณฺเอยย’นติ เม ภิกขเว’เปฯ – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ/ ปริณฺเอยย’นติ เม – แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพฺเพ – ในกาลก่อน/ อนนุสสุเตสุ – ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสุ – ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺข – จักขุ/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณ – ความรู้/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา – ปัญญา/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชฺชา – ความรู้/ วิชชา/ อุทปาติ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก – แสงสว่าง/ อุทปาติ. – ได้เกิดขึ้นแล้ว/

“อิหฺ - นี/ ทุกขสมุทฺยํ อริยสัจจํ นติ เม - แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพฺเพ - ในกาลก่อน/ อนนุสฺสฺเตสฺสุ - ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสฺสุ - ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺขฺ - จักขุ/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณํ - ความรู้/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา - ปัญญา/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชฺชา - ความรู้/ วิชชา/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก - แสงสว่าง/ อุทฺปาติ. - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ‘ตํ โข ปณิํ - ก็ นั้นนั่นแล/ ทุกขสมุทฺยํ - คือ ความเกิดขึ้นแห่งความทุกข์/ อริยสัจจํ - อริยสัจ/ [ปุคฺคเลน - อันบุคคล/ ปหาตพฺพํ นติ - ฟังละได้เด็ดขาด] ดังนี้/ เม ภิกขเว เปา - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ/ ปทินนติ เม - แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพฺเพ - ในกาลก่อน/ อนนุสฺสฺเตสฺสุ - ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสฺสุ - ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺขฺ - จักขุ/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณํ - ความรู้/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา - ปัญญา/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชฺชา - ความรู้/ วิชชา/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก - แสงสว่าง/ อุทฺปาติ. - ได้เกิดขึ้นแล้ว/

“อิหฺ - นี้/ ทุกขนิโรธํ อริยสัจจํ นติ เม - แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพฺเพ - ในกาล
ก่อน/ อนนุสฺสฺเตสฺสุ - ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสุ - ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺขฺ - จักขุ/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/
ญาณํ - ความรู้/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา - ปัญญา/ อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชชา - ความรู้/ - วิชชา/
อุทฺปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก - แสงสว่าง/ อุทฺปาติ. - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ‘ตํ โข ปนํ - ก็ นี่นั่นแล/ ทุกขนิโรธํ -
คือ ความดับลงแห่งความทุกข์/ อริยสัจจํ - อริยสัจ/ สจฺฉิกาตฺตพฺพํ นติ เม ภิกขเว เปฯ - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ/

สถจิตตุนติ เม - แก่ข้าพเจ้า/ **ภิกขเว** - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ **ปุพเพ** - ในกาลก่อน/ **อนนุสสุเตสุ** - ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/
ธมเมสุ - ในสภาวธรรมทั้งหลาย/ **จกฺข** - จักขุ/ **อุทปาติ** - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ **ญาณ** - ความรู้/ **อุทปาติ** - ได้เกิดขึ้นแล้ว/
ปณฺญา - ปัญญา/ **อุทปาติ** - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ **วิชฺชา** - ความรู้/ วิชชา/ **อุทปาติ** - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ **อาโลโก** - แสง
 สว่าง/ **อุทปาติ** - ได้เกิดขึ้นแล้ว/

“ ‘อิหฺ – นี/ นี/ ทุกขนิโรธคามินี – ที่ให้บรรลุดังซึ่งความดับลงแห่งความทุกข์โดยปกติ/ ปฏิปทา – คือ ข้อปฏิบัติ/ อริยสัจ’ นติ – อริยสัจ’ ดังนี้/ เม – แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว – คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพเพ – ในกาลก่อน/ อนนุสสุเตสฺ – ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสฺ – ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺข – จักขุ/ อุทปาทิ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณํ – ความรู้/ อุทปาทิ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญฺญา – ปัญญา/ อุทปาทิ – ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชชา – ความรู้/ วิชชา/ อุทปาทิ

- ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก - แสงสว่าง/ อุทปาติ. - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ‘ตัม โข ปนิตํ - ก็ นี่นั่นแล/ ทุกขนิโรธคามินี - ที่ให้บรรลู่ถึงซึ่งความดับลงแห่งความทุกข์โดยปกติ/ ปฏิปทา - คือ ข้อปฏิบัติ/ อริยสัจ - อริยสัจ/ ภาเวตพพ’นติ เม - อันข้าพเจ้า/ ภิกขเวาเปฯ - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ/

ภาวิตนติ เม - แก่ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปุพเพ - ในกาลก่อน/ อนนุสสุเตสุ - ที่ไม่เคยฟังมาแล้ว/ ธมฺเมสุ - ในสภาวะธรรมทั้งหลาย/ จกฺข - จักขุ/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ญาณ - ความรู้/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ปญญา - ปัญญา/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ วิชชา - ความรู้/ - วิชชา/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ อาโลโก - แสงสว่าง/ อุทปาติ. - ได้เกิดขึ้นแล้ว/

“ยาวทิวณฺจ - ก็ มีกำหนดเพียงใด/ [กาล - ตลอดกาล]/ เม - ของข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อิมesu - เหล่านี้/ จตุสุ - ๔ อย่าง/ อริยสจฺเจสุ - ในอริยสัจทั้งหลาย/ เอว - อย่างนี้/ ติปริวณฺณํ - ที่มี ๓ รอบ/ ทวาทสการํ - ที่มี ๑๒ อากาโร/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริง/ ญาณทสฺสนํ - ญาณทัสสนะ/ น สุวิสุทฺธํ - เป็นญาณไม่หมจดจดีแล้ว/ อโหสิ - ได้เป็นแล้ว/

เนว - หามิได้นั่นแล/ ตาวาหํ - เพียงนั้น ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ สเทวเก - ที่เป็นไปกับด้วยเทวโลก/ โลเก - ในโลก/ สมารเก - ที่เป็นไปกับด้วยมารโลก/ สพฺรหมเก - ที่เป็นไปกับด้วยพรหมโลก/ สสฺสมณพฺราหฺมณียา - ที่เป็นไปกับด้วยสมณะและพราหมณ์/ ปชาย - ในหมู่สัตว์/ สเทวมนุสฺสาย - ที่เป็นไปกับด้วยเทวดาและมนุษย์/ ‘อนุตฺตรํ - ที่ยอดเยี่ยม/ สมฺมาสมโพธิ - ซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ/ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ - เป็นผู้ตรัสรู้ยิ่งแล้ว’ ดังนี้/ ปจฺจณฺญาสี. - ได้ยืนยันแล้ว/

ยโต จ โข - ก็ ไດแล/ [กาลโต - ในกาล]/ เม - ของข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อิมesu - เหล่านี้/ จตุสุ - ๔ อย่าง/ อริยสจฺเจสุ - ในอริยสัจทั้งหลาย/ เอว - อย่างนี้/ ติปริวณฺณํ - ที่มี ๓ รอบ/ ทวาทสการํ - ที่มี ๑๒ อากาโร/ ยถาภูตํ - ตามความเป็นจริง/ ญาณทสฺสนํ - ญาณทัสสนะ/ สุวิสุทฺธํ - เป็นญาณหมจดจดีแล้ว/ อโหสิ - ได้เป็นแล้ว/ อถาหํ - ในกาลนั้น ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ สเทวเก - ที่เป็นไปกับด้วยเทวโลก/ โลเก - ในโลก/ สมารเก - ที่เป็นไปกับด้วยมารโลก/ สพฺรหมเก - ที่เป็นไปกับด้วยพรหมโลก/ สสฺสมณพฺราหฺมณียา - ที่เป็นไปกับด้วยสมณะและพราหมณ์/ ปชาย - ในหมู่สัตว์/ สเทวมนุสฺสาย - ที่เป็นไปกับด้วยเทวดาและมนุษย์/ อนุตฺตรํ - ที่ยอดเยี่ยม/ สมฺมาสมโพธิ - ซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ/ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ - เป็นผู้ตรัสรู้ยิ่งแล้ว’ ดังนี้/ ปจฺจณฺญาสี. - ได้ยืนยันแล้ว/

ญาณณฺจ ปน - ก็แล ที่เป็นเครื่องรู้/ เม - แก่ข้าพเจ้า/ ทสฺสนํ - ความเห็น/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้นแล้ว/ ‘อกุปฺปา - เป็นสภาวะธรรมที่ไม่กำเริบ/ เม - ของข้าพเจ้า/ วิมุตฺติ - ความหลุดพ้น/ อยมฺนติมา - นี่ เป็นชาติสุดท้าย/ ชาติ - ความเกิด/ นตฺถิ - ย่อมไม่มี/ ทานิ - ในบัดนี้/ ปุนพฺภโว’ติ. - ภพใหม่’” ดังนี้/

อิทมฺโวจ - ได้ตรัสแล้ว นี่/ [เวยยากรณ - ซึ่งไวยากรณ]/ ภควา. - พระผู้มีพระภาคเจ้า/

อตฺตมฺนา - ผู้มีใจอ้อมเอิบแล้ว/ ปณฺจวคฺคิยา - ผู้ปัญจวคคีย์/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ภควโต - ของพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภาสิตํ - ซึ่งพระภาสิต/ อภินนฺทุ’นติ. - ชื่นชมยิ่งแล้ว” ดังนี้แล/

อิมสมฺณจ ปน - ก็แล นี่/ เวยยากรณสมฺม - ครั้นเมื่อไวยากรณ/ [ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า]/ ภณฺณมานะ - ตรัสอยู่/ อายสมฺโตะ โภณทญฺญสฺส - ชื่อว่าโภณทัญญะ/ วิรชํ วิตมลํ ธมฺม จกฺข - จักขุ/ อุทปาติ - ได้เกิดขึ้น

แล้ว/ “ยัม กิณจิ – อย่างใดอย่างหนึ่ง/ [ธมฺมชาตํ – สภาวธรรม]/ สมุทฺยธมฺมํ – เป็นสภาวธรรมที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา/ สัพพํ – ทั้งปวง/ ตํ – นั้น/ [ธมฺมชาตํ – สภาวธรรม]/ นิโรธธมฺม”นติ. – เป็นสภาวธรรมที่มีความดับลงเป็นธรรมดา”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

๑. ธัมมจักกัปปวัตตนวาร^๕

วาระว่าด้วยการประกาศธรรมจักร

[๓๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ ประการนี้ บรรพชิตไม่ควรเสพ ที่สุด ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย)เป็นธรรมอันเลวทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. อัตตakilมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ ประการนี้นั้นตถาคตตรัสรู้แล้ว ทำให้เห็นประจักษ์ ทำให้รู้ชัด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่งเพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

มัชฌิมาปฏิปทาที่ตถาคตตรัสรู้แล้ว ทำให้เห็นประจักษ์ ทำให้รู้ชัด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่งเพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา ๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ ๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ ๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย มัชฌิมาปฏิปทานี้ ตถาคตตรัสรู้แล้ว ทำให้เห็นประจักษ์ทำให้รู้ชัด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจนี้ คือ ขาติเป็นทุกข์ ขราเป็นทุกข์ พยาธิเป็นทุกข์ มรณะเป็นทุกข์ ความประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การไม่ได้อารมณ์ที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ทุกขสมุทยอริยสัจนี้ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีกประกอบด้วยความเพติดเพลิน และความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

^๕ พ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๒-๔๘๕.

ภิกษุทั้งหลาย ทุกขนิโรธอริยสังขี คือความดับตัณหานั่นแน่โดยไม่ให้ด้วยวิราคะ ความสละ ความสละ
คืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา

ภิกษุทั้งหลาย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขีคืออริยมรรคมืองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว

แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่ทุกขอริยสังขี”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว

แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขอริยสังขี

ควรกำหนดรู้” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว
แก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขอริยสังขีเรากำหนดรู้แล้ว”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว

แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่ทุกขสมุทยอริยสังขี”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว

แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขสมุทยอริยสังขีควรละ” จักขุ
เกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขสมุทยอริยสังขีเราระได้แล้ว”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว

แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่ทุกขนิโรธอริยสังขี”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรม
ทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขนิโรธอริยสังขีควรทำให้แจ้ง” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้น
แล้ว

วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรม
ทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขี”

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรม
ทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขีควรเจริญ” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว
ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ทุกขนิโรธคา
มินีปฏิปทาอริยสังขีเราได้เจริญแล้ว”

ภิกษุทั้งหลาย ยถาภูตญาณทัสสนะของเราในอริยสังขี ๔ นี้ ๓ รอบ ๑๒ อากาโร อย่างนี้ ยังไม่หมดจดดีตราบ
ใด เราก็ยังไม่ยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่
สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ตราบนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ยถาภูตญาณทัสสนะของเราในอริยสัจ ๔ นี้ ๓ รอบ๑๒ อาการอย่างนี้ หมดจดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงยืนยันได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า “ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเวยาการณ นี้จบลงแล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ชื่นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังตรัสเวยาการณนี้อยู่ ธัมมจักขุ อันปราศจากอริสราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”

๔. สรุป

สาระสำคัญของธรรมจักร ที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ ๕ รูป นั้น ถือเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินชีวิต คือ การไม่เข้าไปข้องแวะที่สุด ๒ ประการ คือ

๑.กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันเลวทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒.อัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็น ทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

แต่ทรงให้ดำเนินไปในข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ไม่เอียงเข้าหาที่สุด ๒ อย่างนั้น

มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้แก่ ๑.สัมมาทิฐิ ๒.สัมมาสังกัปปะ ๓.สัมมาวาจา ๔.สัมมากัมมันตะ ๕.สัมมาอาชีวะ ๖.สัมมาวายามะ ๗.สัมมาสติ ๘.สัมมาสมาธิ

เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงธรรมจักรจบลง พระภิกษุปัญจวัคคีย์ชื่นชม ยินดีในธรรม ธัมมจักขุ ได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา เกิดพระสงฆ์ขึ้นรูปแรกในโลก

๕. ข้อคิดตามหลักธรรม

โทษแห่งการหมกมุ่นในกาม : การติดอยู่ในความปรารถนาและความพอใจด้วยอำนาจตัณหา เมื่อเราหมกมุ่นอยู่ในความต้องการนี้ จะทำให้เกิดความไม่พอใจและความรู้สึกขาดแคลน

โทษแห่งการทรมานตน : การทรมานตน ถือเป็นการลงโทษร่างกายและจิตใจด้วยความคิดหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทำให้เหนื่อย ลำบากโดยเปล่าประโยชน์ ไม่ใช่หนทางที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์

คุณค่าแห่งทางสายกลาง : เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้เสนอเพื่อหลีกเลี่ยงทั้งความหมกมุ่นในกามและการ
ทรมานตน การปฏิบัติตามทางสายกลางช่วยให้เกิดสมดุลในชีวิต เป็นการดำเนินชีวิตในเชิงแก้ปัญหาและดับทุกข์ด้วย
ปัญญา ศีล และสมาธิ

คุณค่าแห่งอริยสัจสี่ : อริยสัจสี่ คือความจริงทั้งสี่ประการประกอบด้วยทุกข์, สาเหตุของทุกข์, ความดับทุกข์
และ ทางปฏิบัตินำไปสู่การดับทุกข์ การเข้าใจอริยสัจสี่ช่วยให้คนเห็นว่าทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และหาทางดับทุกข์
ด้วยสติปัญญา